

(əvvəli qəzetin ötən saylarında)

Məkan. Yenə bizim post. Şaxta öz işini görür, vəziyyət daha da ciddiləşirdi. Komandir hiss edirdi ki, uşaqların sabaha sağ çıxması yalnız möcüzə nəticəsində baş verə bilər. Uşaqları donmaqdan xilas etmək üçün yollar axtarırdı, amma tapa bilmirdi. Əlini-əlinin üstə qoyub oturmaq olmazdı. Sibirdəki əsgərlik günlərini yadına salırdı. Yenə bir saman çöpündən yapışdı, bir xeyli uşaqları süzdükdən sonra qalxdı ayağa və dedi:

- Qalxın!

Amma uşaqlar onun sözüne o qədər də əhəmiyyət vermədilər, əvvəl bir-birlərinə, sonra da Komandirə baxdılar.

Komandir:

- Qalxın, dedim sizə!

Uşaqlar yerlərində qımıldandı, gərnəşdilər, amma yenə qalxmədilər.

Komandir bu dəfə amirane səslə hayqırdı:

- Böyük! Qalx ayağa!

Amiranə səs onları yerlərindən qalxmağa məcbur elədi, özlərini toparlayıb qalxdılar.

Komandir:

- Böyük! Düzlən!

Uşaqlar elə səngərin içində sıraya düzülməyə başladılar. Komandir titrəyən erməniyə baxdı və nə fikirləşdi-sə:

- Davay podnimaysya!

Erməni heç nə anlamadı.

Komandir:

- Podnimaysya, ya skazal!

Erməni də qalxdı.

- Vstat stroy!

Komandir uşaqların ona təəccüb-lə baxdığını görüb:

- Onu da sıranıza alın, yoxsa donacaq, - sonra üzünü tutdu erməniyə:

- Ne slišiş? Vstat stroy!

Erməni də sıraya durdu.

Komandir:

- Böyük! Farağat! Önə bax! Yerində addımla marş!

Uşaqlar yavaş-yavaş yerlərində addımlamağa başladılar, erməni də qoşuldu onlara.

Amma bu Komandirin xoşuna gəlmədi. Yenidən əmr elədi:

- Böyük, olmadı! Farağat! Yerində möhkəm addımla marş! Bir! İki! Bir! İki! Bax belə.

Komandir sıranın önündə özü də öz əmrini yerinə yetirirdi:

- Bax belə! Bir! İki! Bir! İki! Bir!..

Şair hamıdan tez yoruldu və istehza ilə dedi:

- Komandir, bəlkə mahnı da oxuyacaq?!

Komandir:

- Darıxma! Bir azdan mahnı da olacaq, solosun da sən oxuyacaqsan. Bir! İki! Bir! İki!..

Nəhayət, Komandir gördü ki, uşaqların taqəti qalmayıb əmr elədi:

- Böyük! Farağat! Azad! Otura bilərsiniz!

Uşaqlar yenə kürək-kürəyə verdilər. Təkliddə daha çox üşüdüyündən erməni əli ilə işarə elədi ki, olar mən də sizin yanınıza gəlim. Hamı bir-birinə baxdı, Bakılı Balası hamıdan əvvəl diləndi:

- Dava, idi ki nam!

Erməni də gəlib onlara siğindi.

Məkan dəyişir. Kimsə qara bata-bata bizim posta doğru qalxır, əlində ağ bayraq var. Onu ilk dəfə Dağlaroğlu görür və Komandirə qaraltını göstərib deyir:

- Komandir! Ora bax, kimsə gəlir.

Komandir də, uşaqlar da həmin səmtə boylanır, gələnin əlində ağ bayraq var. Şair əlini avtomata atır, Komandir onu saxlayır:

- Atmayın! Əlində ağ bayraq var. Görək nə istəyir.

Erməni zabiti lap yaxınlaşır və bağırir (azərbaycanca):

- Ara, Komandir! Komandir! Mənəm Lyonik!

Komandir səngərdən çıxır:

- Nədi ə, diğa?

Erməni zabiti:

- Salam, Komandir.

- Tutaq ki, salam! Sözüdü de!

Erməni zabiti:

- Necəsən?

Komandir:

- Sözüdü de.

Erməni zabiti:

- Komandir, kəsəsi, bilirəm ki, iki-üç gündü yeməyə bir tikə çörəyiniz yoxdu. Tonqalınız da yanmır. Arseni burax nə qədər istəyirsən yemək də verim, tutovka da, yanacaq da.

Komandir:

- Lyonik, xoş getdin! Çörəyimiz də var, arağımız da. Sizin yoxdursa, köhnə qonşuluğa görə verim.

Erməni zabiti:

- Komandir, gop eləmə. Gəl sən Arseni burax. Sən yaxşı oğlansan, heç mən də pis oğlan deyiləm. Bir-birimizi uşaqlıqdan tanıyırdıq. O yazıq uşağı burax, mən də dediklərimi verim. Onsuz da acından, şaxtadan öləcəksiniz. O bədbəxt sənə nəyinə lazımdı? Ərzaq verim, yanacaq verim, sizin də analarınız aqlamasın, bizim də. Onsuz da analarımızı aqlar günə qoyublar.

Qara :

- Dəyiş, Komandir.

Şair:

- Dəyiş Komandir, qoy cəhənnəm olub getsin!

Erməni zabiti:

- Görürsən uşaqlar da mən deyən deyir, gəl daşı ətəyindən tök. Heç olmasa bayaq dediyin kimi, qonşuluq xətrinə. Nə vaxtsa çörək kəsmişik, o çörəyin xətrinə.

Komandir:

- Kəsdiyimiz çörək nə yaxşı yadına düşdü, Lyonik. Bunları bizim evi yandıranda niyə fikirləşmədin?

Erməni zabiti:

- Komandir, sən uşaq deyilsən. Özün yaxşı bilirənsən ki, bu müharibəni hansı qəhbə uşaqları aramıza salıb.

Komandir istehza ilə:

- Lyonik, qəhbə dedin, bacın yadıma düşdü. Özünə ər tapa bildi?

Erməni zabiti özünü onda qoymadı:

- Komandir, indi ər tapılır? Müharibəyə gedən müharibədə öldü, müharibədən qaçan da Rusiyanın bazarlarında çörək pulu qazanır.

Komandir:

- Bəs sən bu dağlarda nə sülənirsən? Niyə gedib çörək pulu qazanmırsan?

Erməni zabiti:

- Komandir, bu sözlər nəyə lazım, gəl əsgər kimi danışaq. Mən də əsgərəm, sən də! Astvaz haqqı, bu müharibə qurtaracaq, siz də qayıdacaqsız Sevana. Yenə xeyirimiz-şərimiz bir olacaq. Burax o yetimi, yazığın atası da Qarabağda ölüb. Burax, qoy o da yaşasın, siz də!

Komandir:

- Onun atası Qarabağda nə - tirtir titrəyən erməniyə baxıb sözüünün dalını demədi.

Erməni zabiti:

- Komandir, sənəndən də yaxşı kişi olub, yüz dəfə qabağına yemək qoymuşam, araq süzmüşəm. Gəl bu daşı ətəyindən tök.

Komandir:

- Sənəndən də yaxşı kişi idi, mən də onun qabağına çox yemək qoymuşam. Özün oğraş çıxdın. Dedim ki, vermərəm!

Erməni zabiti:

- Son sözümdü?

Komandir:

- Son sözümdü!

(Kinossenari)

Erməni zabiti:

- Heç vermə, donun ölün! Yerevanda erməni tapırmır?! Olmasın biri!

Komandir:

- Lyonik, sən əsgərini çox istəyirsənsə çıxart buşlatını ver ona, qoy donmasın.

Erməni zabiti əynindəki kürkü çıxarıb atır Komandirin önünə:

- Ala.

Komandir kürkü götürüb atır erməni əsgərinin üstə və deyir:

- Odevay, ə! - sonra üzünü tutur erməni zabitinə; - Lyonik, cəhənnəmdə görüşərik.

Erməni zabiti:

- Ay dəli müsəlman, elə cəhənnəmdəyik də!

Komandir:

- Cəhənnəmdəsənsə onda dədənə məndən salam de.

Erməni zabiti:

- Özün deyərsən!

Və Erməni zabiti gedir.

Şair hirsli-hirsli erməniyə bir təpik vurur:

- Komandir, neyniyirsən bu itoğlunu? Acından ölürük, bunu yeyəcəyik?!

Bakılı Balası:

- Bəlkə yandırıb istisinə qızınacaq?!

Komandir:

- Sizə qurban olum! Səhərəcən dözdün! Səhər bizimkilər gələcək. Nə qədər istəsəniz yeyib-içəcəksiz. Bu itoğlun verib əsirlikdəki bir qardaşımızı ala bilərik. İndi bir qarın yemək bir qardaşdan irəli oldu?!

Bu sözdən sonra uşaqlar sakitləşirlər.

... Məkan dəyişir. Erməni postu. Zabit gəlir. Əsgərlər:

- Nə oldu, komandir?

- Vermədi itoğlu!

- Bəlkə hücum edək?

Erməni zabiti:

- Boş, boş danışmayın, oranı heç bir batalyon əsgərlə də ala bilmərik. Gözləyək, onsuz da səhərəcən donub öləcəklər, gördüm, sifətlərində qan da qalmayıb. Post bizimdi.

Əsgərlər:

- Bəs Arsen?

Erməni zabiti:

- Canı çıxaydı, yatmayaydı.

... Məkan dəyişir. Dağlar, dərələr, çovğun. Mayor qara bata-bata gedir, kürəyində də çanta. Öz-özünə danışır:

- Gəlirəm, uşaqlar! Gəlirəm! Bərk durun!

... Məkan dəyişir. Bizim post. Komandirin əl-ayağı hər yerdən üzülüb, amma özünü tox tutmağa çalışır. Bir-cə gümanı uşaqları yatmağa qoymamaqdı. Bunun üçün yollar axtarır.

Komandir:

- Qurban olum, səhərə qədər dözdün! Səhərə nə qalıb ey?! Analarınızın, bacılarınızın xətrinə dözdün...

Amma şaxta artıq uşaqların iliyinə işləyir. O şaxtını uşaqların iliyindən çıxarmaqda Komandir gücsüzdü.

Bakılı Balası:

- Komandir, elə bil ayaqlarım yoxdu...

Komandir onun ayaqqabılarını çıxarıb, corablarını soyundurur, flyaqadan əlinə spirt töküüb ayaqlarını möhkəm-möhkəm ovur.

Bakılı Balası:

- Komandir, vallah, heç nə hiss eləmirəm. Amma sənə söz vermişəm, dözəcəm. Məni burax, Qara donur.

Komandir Dağlaroğluna:

- Sən bunun ayaqların bir az da ovub geyindir.

Komandir nə fikirləşirsə avtomatların qundaqlarını sökür, desant bığağı ilə parçalayır.

Şair:

- Neyləyirsən, Komandir?

Komandir:

- Qoymaram donasız!

Qundaqların parçalarını üst-üstə yığır, erməniyə:

- Davay flyaqa.

Erməni flyaqasını verir. Komandir flyaqadakı benzindən tökür qam-qalağın üstə:

- İndi hamınız ayaqlarınızı soyunun.

Uşaqlar təəccüblə bir-birlərinə baxırlar, sonra ayaqlarını birtəhər soyunmağa başlayırlar.

Komandir erməniyə:

- Tı toje.

Erməni də ayaqların soyunur.

Komandir ocağı yandırır:

- İndi ayaqlarınızı tutun oda.

Özü isə Qaranın ayaqlarını ovur.

Şair:

- Komandir, səndən yaxşı masa-jist çıxar...

Komandir:

- Qələt eləmə. İndi geynin, qədəş, sən Qaraya kömək elə. - sonra ayaqqabların hamısının ipini çıxarır, dillərini kəsir və atır ocağa.

Komandir ciblərini eşələyir, xeyli məktub çıxır, onları da ocağa atır, yandırmağa heç nə qalmayıb, dönüb Bayrağın dirəyinə baxır, sonra fikrindən dönür. Fikirləşir, sonra qəfildən kürkünü çıxarır və onu da parçalayıb atır ocağa.

Dağlaroğlu:

- Neyləyirsən?

Komandir:

- Özüm ölsəm də, qoymaram donasınız!

... Məkan dəyişir. Erməni postu. Ermənilər də kefdə deyil. Amma yerləri istidi, yeməkləri də var.

Əsgərlər öz aralarında pıçıldayırlar.

Zabit:

- Yenə öz aranızda nə qırıldırı-sız?

Əsgərlərdən biri:

- Komandir, axı Arsen də donacaq.

Zabit:

- Deyirsiz indi nə edim?

- Komandir sənsən, bir şey fikirləş də!

Zabit:

- Görmədik, mən əlimdən gələni elədim. Getdim o itoğlunun ayağına, yalvardım da, vermədi.

Əsgərlərdən biri:

- Bəs deyirdin bir məktəbdə oxumusuz, qardaş olmusuz?!

Zabit:

- Baş-beynimi aparmayın, nə qardaş?! Qardaş qardaşın qanına susuyar?!

Əsgər:

- Onda hücum edək! Beş-altı nəfərdilər də!

Zabit:

- Dedim ki, gücümüz çatmaz. Əvəllər neçə dəfə hücum eləmişik, bir faydası olmayıb. Hələ gözləyək. Onsuz da donacaq. Özü də bir Arsenə görə sizi güllənin qabağına verə bilmərəm.

... Məkan dəyişir. Bizim post. Ocaq sönüb. Dağlaroğlu qımıldanmır, donmaqdadı. Komandir onu silkələyir:

- Dağlar, ay Dağlar!..

... Məkan dəyişir.

Dağlaroğlu məktəbin həyətidə hay-küylə uşaqlarla futbol oynayır. Necə vurursa top hasarı aşıb qonşu

həyətdə düşür. Dağlaroğlu çıxır hasara.

Həyətdəki qadın:

- Ay bala, bu evdə nə pəncərə qaldı, nə də bu həyətdə ağac. İndi sizin əlinizdən köçüb gedək?! Bəsdirin də! Vermirəm topu!

- Xala, qələt eləmişik, bir də olmayacaq...

- Yox, bitdi! Doğrayacam bu topu.

Dağlaroğlu:

- Xala, sən Allah doğrama. Bu boyda rayonda futbol topu tapılmır.

Yalvarırığı. Axı sən yaxşı xalasan!

Qadın:

- Bir də düşsə, doğrayacam!- deyir və topu yenidən atır məktəbin həyətinə.

Dağlaroğlu topun ardınca qaçır...

... Məkan dəyişir. Bizim post. Komandir Dağları buraxır, Şairdən yapışır. Silkələyir, bir az sillələyir, görür bir şey çıxmıdı, basır bağırina.

... Məkan dəyişir. Kənd həyəti, vurçatlasındı. Qoyun kəsən kim, ocaq qalayan kim. Çay süfrəsi, dostlar süfrənin ətrafında. Hamısı hərbi formadadı.

Şair dostlarını onlara çay süzən anası ilə tanış edir:

- Ana, bu Dağlaroğludu, quşu gözdündən vurur. Bu Bakılı Balasıdı, elm dəryasıdı. Bu da bizi ölümdən qurtaran Komandirimizdi, oğlanları da özü kimi əjdahadı. Qara adlı bir qardaşımız da var, indilərdə gələcək.

Ana əlindəki çayniki süfrəyə qoyub Komandiri qucaqlayıb boyun oxşayır:

- Boyuna qurban olum, ay oğul! Uşaq həmin gecə haqqında o qədər danışmış ki! Sən olmasan hamısı donacaqmış, - sonra üzünü tutur Dağlaroğluyla Bakılı Balasına deyir; - Qurban olum boyunuza, xalanız gəlsin toyunuza.

Komandir üzünü tutur Şairə:

- Qardaş, sənənin anan şairiymiş ki! Sizin Qazaxda hamı şeir yazır?

- Niyə? Bəs İsmayıl Şıxlı?!

Bir az aralıda ağacdən asılmış qoyun cəmdəyini şaqalayan Şairin atası da söhbətə qoşulur:

- Ay oğul, qazaxlıların başı şeirə qarışmasaydı, indi dünyanın yiyəsiydilər.

Bakılı Balası:

- Dayı, qoy sənə kömək eləyək.

Şairin atası:

- Yox, ay oğul, sağ olun. Siz çayınızı için. Xoşum gəlir qoyun doğramaqdan. Cavanlıqda uzağı on dəqiqəyə kəsərdim də, doğrayardım da. Hələ sizə bir kəbab çəkəcəm ki, barmaqlarınızı yalayacaqsız.